

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Марія Доник

Представництво інтересів у суді адвокатом було запроваджене у рамках судової реформи шляхом внесення змін до Конституції України в частині правосуддя.

Відповідно до ст. 131² Конституції України виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Зазначене правило містить виключення: законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Слід звернути увагу, що Основним Законом збережено можливість фізичним та юридичним особам самостійно захищати свої права в суді. Якщо ж такі особи потребують професійної правничої допомоги – їх представниц-

тво в суді здійснює виключно адвокат (крім випадків, визначених законом).

Запровадження нового порядку представництва відбувається поетапно: першими його почали застосовувати Верховний Суд та суди касаційної інстанції – з 1 січня 2017 року; 1 січня 2018 року настала черга апеляційних судів; суди першої інстанції переймуть естафету з 1 січня 2019 року; представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами відкладено до 1 січня 2020 року.

Проте, представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (30 вересня 2016 року), здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

.....

Над номером працювали:

Головний редактор: Артем Марченко; Автори, редактори: Ірина Герасименко, Марія Доник, Олена Коваленко; Літературна редакторка – Ольга Шкіль; Дизайн і верстка – Тамара Борисова.

ОСОБИСТО

Розібратися, хто ж може брати участь у судовому процесі в адміністративному суді, допоможе параграф 2 розділу 4 Кодексу адміністративного судочинства України.

ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА

Розглянемо детальніше випадки, у яких представником може бути інша особа, ніж законний представник або адвокат.

Відповідно до ч. 2 ст. 57 КАС України у справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична особа, яка відповідно до частини другої статті 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність.

Адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) – адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин (п.20 ч.1 ст.4 КАС України).

Перелік справ, які для цілей КАСУ є справами незначної складності, наведений на ст. 3.

Таким чином, ознаки справ незначної складності не є вичерпними, а відтак віднесення справи до категорії, яка передбачає можливість представництва учасника справи іншою особою, ніж адвокат, допускає суб'єктивний підхід.

Тому вважаємо необхідним звернути увагу наших читачів на наслідки підписання апеляційної скарги представником, який не є адвокатом, у справі, яку суд не визнає спором незначної складності.

Положеннями п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС України передбачено, що апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції якщо вона подана особою, яка не має адміністратив-

ної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Тож, якщо виникають сумніви у тому, що спір належить до справ незначної складності, радимо учасникам справи підписувати апеляційні скарги особисто. Звичайно ж, така порада не стосується випадків представництва інтересів адвокатом.

І хоча за загальним правилом повернення апеляційної скарги не повбавляє особу права подати її повторно, скаржнику необхідно буде довести суду, що строк апеляційного оскарження пропущений ним із поважних причин.

оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження (такі винятки зазначені у ч. 4 ст. 12 КАС України);

перебування іноземців або осіб без громадянства на території України.

оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

типові справи;

СПРАВИ НЕЗНАЧНОЇ СКЛАДНОСТІ

оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, у яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;

оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;

Інші випадки, коли **ПРЕДСТАВНИКОМ** може бути **ФІЗИЧНА ОСОБА**:

Відповідно до статті 279 КАС у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, як представники у справах, без додаткового уповноваження та незалежно від того, чи є такі особи адвокатами, діють особи, які відповідно до закону про вибори зареєстровані як:

- **уповноважений представник або довірена особа кандидата;**
- **уповноважена особа (представник) партії (блоку), місцевої організації партії, ініціативної групи референдуму.**

Документом, що підтверджує повноваження таких представників, є відповідне посвідчення, видане в порядку, встановленому законом про вибори чи референдум.

ПОРЯДОК засвідчення копії ДОВІРЕНОСТІ

Олена Коваленко

Подаючи до суду процесуальний документ, представник, на підтвердження своїх повноважень, долучає копію довіреності, та засвідчує таку копію особисто, не завжди володіючи повноваженнями (згідно з тією ж довіреністю) щодо засвідчення копій документів, які подаються суду.

Тож уважніше розглянемо питання того, які саме документи мають долучатися представником до поданої заяви/скарги або іншого документа, і в якому порядку мають засвідчуватися копії з цих документів; відповідні правові наслідки порушення такого порядку.

Частиною 8 статті 59 КАС України чітко визначено, що у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Про перелік документів, які можуть підтверджувати повноваження представника, ішлося у попередньому номері.

Частина 5 цієї ж статті надає можливість засвідчення підписом судді відповідності оригіналу копій документів, що підтверджують повноваження представника. Однак, цей спосіб не є виключним, і у частині 6 йдеться також про можливість засвідчення копій «у визначеному законом порядку».

Пам'ятаємо, що довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами (стаття 246 ЦК України). Відповідно, орган або особа, що видала довіреність від імені юридичної особи, має право на засвідчення її копії.

Що ж стосується інших осіб, то згідно з нормами підпунктів 6 та 7 пункту 3 Розділу II Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених. (далі – Правила), право засвідчення документів та їх копій може надаватися посадовим та іншим особам на підставі довіреності; у посадових інструкціях визначаються повноваження щодо засвідчення документів та їх копій.

Згідно з пп. 8 п. 10 цих Правил копія набуває юридичної сили лише в разі її засвідчення в установленому порядку. Напис про засвідчення копії складається зі слів «Згідно з оригіналом», назви посади, особисто-го підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів (ініціалу

імені) та прізвища, дати засвідчення копії. На лицьовому боці у верхньому правому куті першого аркуша документа проставляється відмітка «Копія».

Відповідно, копія довіреності на підтвердження повноважень представника має бути засвідчена у встановленому порядку, а саме:

- підписом судді;
- підписом особи, яка видала довіреність від імені юридичної особи;
- підписом представника, якому надано право засвідчення копій документів, із наданням підтвердження відповідних повноважень;
- нотаріально

Що ж до правових наслідків недотримання зазначених вимог, то про них уже свідчать ухвали Верховного Суду (зокрема від 05.03.2018 у справі №826/6104/16, від 03.03.2018 у справі 820/4751/17, від 28.02.2018 у справі №826/20308/16, від 30.01.2018 у справі №826/16526/15 та ін.), у яких долучення до матеріалів касаційної скарги копії довіреності, виданої юридичною особою на ім'я представника і завіреної самим представником, стало підставою для повернення касаційних скарг.

Дискусійним залишається питання щодо необхідності скріплення напису про засвідчення копії довіреності, виданої від імені юридичної особи, відбитком печатки відповідного структурного підрозділу установи або печатки «Для копій». Водночас, слід зауважити, що з урахуванням приписів Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, дотримуватися цієї вимоги мають представники Секретаріату Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади.

ЩОДО представництва уповноваженої особи ФОНДУ гарантування вкладів фізичних осіб

Артем Марченко

На практиці трапляються випадки, коли суд не допускає до участі у справі особу, довіреність якій видана уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, обґрунтовуючи це тим, що така довіреність повинна бути посвідчена нотаріально. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне окремо зупинитися на проблемі представництва інтересів уповноваженої особи Фонду, перш за все визначивши її правовий статус.

Відповідно до ч. 1 ст. 35 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон) тимчасовим адміністратором неплатоспроможного банку та ліквідатором банку (крім ліквідації банку за рішенням власників) є Фонд. Фонд може делегувати частину або всі свої повноваження як тимчасового адміністратора або ліквідатора уповноваженій особі (уповноваженим особам) Фонду.

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 2 Закону уповноважена особа Фонду – працівник Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених цим Законом та/або делегованих Фондом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку.

При цьому зі змісту ч. 2 ст. 37 Закону випливає, що Фонд безпосередньо або уповноважена особа Фонду у разі делегування їй повноважень має право, зокрема:

- вчиняти будь-які дії та приймати рішення, що належали до повноважень органів управління і органів контролю банку;
- залучати до роботи у процесі здійснення тимчасової адміністрації за рахунок банку на підставі цивільно-правових договорів інших осіб (радників, аудиторів, юристів, оцінювачів та інших) у межах кошторису витрат, затвердженого виконавчою дирекцією Фонду.

На виконання своїх повноважень уповноважена особа Фонду діє без довіреності від імені банку, має право підпису будь-яких договорів (правочинів), інших документів від імені банку (п. 1 ч. 4 ст. 37 Закону). Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 48 Закону Фонд безпосередньо або шляхом делегування повноважень уповноваженій особі Фонду з дня початку процедури ліквідації банку здійснює, зокрема, повноваження органів управління банку.

Отже, правовий статус уповноваженої особи має подвійну правову природу, оскільки поєднує у собі делеговані повноваження Фонду як суб'єкта владних повноважень та функції органів управління юридичної особи.

Відповідно до статті 244 ЦК України представництво за довіреністю може ґрунтуватися на акті органу юридичної особи. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може

бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третьої особі.

Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами (ст. 246 ЦК України).

Також, у ч. 3 ст. 55 КАС України закріплено, що юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

Зі змісту ч. 1 ст. 59 КАС України випливає, що повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені, зокрема, довіреністю юридичної особи, яка видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

Отже, на наше переконання, у розумінні процесуального закону довіреність, видана за підписом уповноваженої особи Фонду, є належним документом, що посвідчує повноваження представника у справі.

Від учасників нашої групи надійшло запитання щодо **ЗАСВІДЧЕННЯ КОПІЙ ДОКУМЕНТІВ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ** при поданні їх до адміністративного суду.

Нижче ми наводимо деякі фрагменти цього запитання.

Наприклад, раніше разом із позовом я, як фізична особа, подавав до суду просту ксерокопію своєї трудової книжки, та подібні копії листування з різними органами, копії різних довідок та наказів тощо. І не завжди оригінали цих документів знаходились (зберігалися) у мене, як це зараз вимагає речення друге ч. 5 ст.94 КАСУ.

Так, якщо якесь листування, зокрема оригінали довідок, відповідей, наказів тощо (письмових доказів) знаходиться не у фізичної особи, а у неї є тільки їх копії, чи може він власноручно їх засвідчити? Чи треба звертатися до органів і відомств, де ті оригінали зберігаються, щоб їх засвідчили? (орган не буде учасником справи)

Також вважаю відкритим питання щодо скріплення таких копій документів (які посвідчені у встановленому законом порядку іншими органами) та й навіть оригінали документів, що видані іншим органом - власноручним підписом учасника справи, як це вимагає ч.10 ст.44 КАСУ. Бо по тексту вказаної норми не зовсім зрозуміло, це правило стосується тільки процесуальних документів, чи навіть письмових доказів, про які теж згадує попередня ч.7 вказаної ст.44?

Дана вимога впливає з положень ч.ч.4, 5 ст.94 КАСУ (Письмові докази); ч.4 ст.161 КАСУ (Документи, що додаються до позовної заяви).

Відповідно до статті **94 КАСУ** письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Письмові докази подаються в оригіналі або в **належним чином засвідченій копії**, якщо інше не визначено цим Кодексом. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього.

Норма частини четвертої тієї ж статті 94 КАСУ вказує, що копії документів **вважаються засвідченими належним чином, якщо їх засвідчено в порядку, встановленому чинним законодавством**. Що ж це за встановлений чинним законодавством порядок?

Так, за змістом частини **5 статті 94 КАСУ** відповідність копії письмового доказу оригіналу, який знаходиться у розпорядженні учасника справи, засвідчується **підписом такого учасника** (із зазначенням дати засвідчення).

Що стосується документів, які знаходяться у розпорядженні інших осіб, слід керуватися наступним.

Норми підпункту 2 пункту 10 Розділу II Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених наказом Міністерства юстиції України №1000/5 від 18.06.2015 (далі – Правила), надає установі право **засвідчувати копії документів, що створюються в ній**, за винятком копій документів, які відповідно до законодавства потребують засвідчення в нотаріальному порядку. Копії документів виготовляються і видаються на вимогу інших установ або громадян з дозволу керівника установи, його заступників або керівника структурного підрозділу установи.

Копії з письмових доказів можуть бути **засвідчені нотаріально**, за умови їх відповідності вимогам Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від **22.02.2012 № 296/5**.

Зокрема, згідно **з п. 3.1** названого Порядку нотаріуси засвідчують вірність копій документів, **виданих юридичними особами**, за умови, що ці документи не суперечать закону, мають юридичне значення і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.

веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів.

Таким чином, з наведеного можна зробити висновок, що письмові докази можуть подаватися фізичною особою до суду або в **оригіналі**, або у **копії, засвідченій**:

власноручним підписом учасника справи (його представника), **незалежно від їх попереднього засвідчення у встановленому порядку**.

Водночас, буквально застосування цієї норми на практиці було б невідповідним, а тому у разі подання до суду належним чином засвід-

Вірність копії документа, **виданого фізичною особою**, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису фізичної особи на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування або за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування фізичної особи.

Крім того, у передбачених **п. 4.1 Правил** випадках нотаріус вправі засвідчити вірність копії з копії документа (наприклад, якщо вірність копії засвідчена в нотаріальному порядку або якщо ця копія видана юридичною особою, що видала оригінал документа).

Також, згідно зі **статтею 20** Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право посвідчувати копії документів у справах, які він

ВЛАСНОРУЧНО (якщо фізична особа володіє оригіналом такого доказу);

УСТАНОВОЮ, у якій створено документ (якщо фізична особа оригіналом доказу не володіє);

НОТАРІАЛЬНО (якщо фізична особа володіє оригіналом доказу або його належним чином засвідченою копією, однак, з якихось мотивів не хоче засвідчувати їх власноручно);

АДВОКАТОМ (крім випадків, якщо законом встановлено інший **обов'язковий** спосіб посвідчення копій документів)

Що ж стосується вимог **частини 10 статті 44 КАСУ**, то остання дійсно містить певну неузгодженість: адже у **частині 7** цієї статті поняття «документи» розшифровується як, у тому числі, процесуальні документи, **письмові та електронні докази** тощо, що у свою чергу призводить до висновку про необхідність скріплення таких доказів

чених копій письмових доказів їх додаткове скріплення підписом учасника справи вважаємо нецільним. Скріпити власноручним підписом учасник може, зокрема, перелік документів, у тому числі письмових доказів, які подаються до суду.

У випуску №2 за грудень 2017 року у статті «Порушення правил підсудності в світлі нового КАСУ» було запропоновано варіант процесуальних дій суду у випадку, коли позовна заява подана із порушенням не лише територіальної, а й предметної чи інстанційної підсудності. На нашу думку, однією з підстав для передачі справи на розгляд до іншого адміністративного суду є встановлення судом (як до відкриття провадження, так і після), що справа належить до територіальної юрисдикції, предметної чи інстанційної підсудності іншого адміністративного суду.

Вважаємо за необхідне повідомити, що «право на життя» такої позиції знайшло своє підтвердження в ухвалах Верховного Суду від 03.01.2018 у справі №9901/24/17 (71446350), від 15.01.2018 у справі №9901/368/18 (71599849), від 22.01.2018 у справі №800/63/16 (71718846), від 01.02.2018 у справі №800/547/17 (71938593).

